

Dariusz Rymar

Kilka uwag o „Dziejach Górek Noteckich”

Nadwarciański Rocznik Historyczno-Archiwalny nr 3, 238-242

1996

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Dariusz Rymar

Gorzów Wlkp.

KILKA UWAG O “DZIEJACH GÓREK NOTECKICH”

W roku 1994 ukazała się monografia wsi Górki Noteckie (dawny powiat strzelecki) autorstwa Piotra Janczaka i Zbigniewa Milera. Jest to druga napisana w języku polskim i wydana w formie książkowej monografia wsi z terenu obecnego woj. gorzowskiego (pierwszą była historia Pyrzan pióra Z. Czarnucha wydana kilka lat temu). Książka składa się z dziewięciu rozdziałów i bibliografii. Poszczególne rozdziały obejmują następujące zagadnienia: 1. Fizjografia okolic Górek (s. 5–13), 2. Okolice Górek w starożytności (s. 15–18), 3. Dzieje wiosek w zachodniej części gminy Zwierzyn od XIII w. do roku 1945 (s. 19–44), 4. Przemiany demograficzne w latach 1945–1993 (s. 47–51), 5. Kształtowanie się życia społeczno-administracyjnego w latach 1945–1994 (s. 55–64), 6. Z dziejów parafii P.W. Niepokalanego Poczęcia NMP (s. 65–68), 7. Podstawowe przejawy życia gospodarczego (s. 69–82), 8. Oświata i kultura (s. 83–112), 9. Życie społeczne, sport i służba zdrowia (s. 113–123). W rozdziale poświęconym oświacie zawarto biogramy ważniejszych nauczycieli szkoły podstawowej w Górkach, w tym biogramy obydwu autorów (również nauczycieli z Górek). Biogram Z. Milera zawiera także imponującą bibliografię jego prac z lat 1987–1994. Książkę uzupełnia wydana równocześnie, jednak w mniejszym nakładzie, broszura z ilustracjami p.t. *Pejzaże Górek*.

Rzeczą godną podkreślenia jest zakres kwerendy źródłowej, jaką wykonali Autorzy, opracowując monografię. Sięgnęli bowiem nie tylko do licznych publikacji, lecz także korzystali obficie z szeregu archiwaliów, co wbrew pozorom wcale nie jest regułą. Poszukując materiałów do pracy, Autorzy nie mogli skorzystać jednak z akt Zarządu Gminy w Zwierzynie z lat 1945–1954,

a to dlatego, iż akta te były aż do roku 1995 przechowywane w stanie nieuporządkowanym w archiwum zakładowym Urzędu Gminy w Zwierzynie. Akta te dopiero w 1995 r. zostały uporządkowane i przekazane do gorzowskiego archiwum. Materiały ZG w Zwierzynie zawierają kilka ciekawych informacji, które uzupełniają 5 rozdział "Dziejów Górek" (wszystkie przytoczone informacje opracowano na podst. akt ZG w Zwierzynie, sygn. 13).

1. Organizacja polskiej administracji w Górkach

Wójtem Gminy Górki od 21 maja 1945 r. (data oficjalnej nominacji) był Jan Kowalski (ur. 21 stycznia 1906 r., miał skończone 4-letnie gimnazjum i rok pracy na poczcie, żonaty, 4 dzieci – w 1945 r.). Jego zastępcą – podwójcem – był także od 21 maja Emil Herman (ur. 28 stycznia 1896 r., "samouk", żonaty, 1 dziecko). Oprócz nich w Zarządzie Gminy pracował sekretarz Stanisław Tarapata (mający skończone 7 klas szkoły podstawowej oraz 6-letni staż pracy w urzędzie gminy w Wiśniowej pow. Sandomierz).

W lipcu 1945 r. w Zarządzie Gminnym funkcjonowały 3 referaty: Dział Ogólno-Organizacyjny, Gospodarki Gminnej i Administracyjny.

22 maja 1945 r. Pełnomocnik Strzelecki dokonał nowego podziału administracyjnego powiatu. Gminę Górki podzielono wówczas na 7 gromad (sołectw): 1. Górki, 2. Przysieka, 3. Brzezinka, 4. Brzoza, 5. Wełmin, 6. Przyłęg, 7. Górczyna. Podział ten przetrwał do momentu likwidacji gminy (1946 r.).

Na początku września w Gminie powołano także 5 ławników. Ich kompetencje nie zostały jednoznacznie określone. Ławnicy wraz z wójtem, mieli stanowić namiastkę zarządu gminy, a wójt był zobligowany do zasięgania ich opinii w najważniejszych kwestiach, jak np. ustalanie budżetu. Ławnicy mieli także rozpatrywać sprawozdania wójta. 12 września ławnikami zostali: Marian Wdowiak, Wincenty Stankiewicz, Kazimierz Lewandowski, Jan Nowaczyk oraz Marian Podgórný. Nic nie wiadomo o działalności ławników, zapewne jednak było to mało aktywne ciało. Kilka miesięcy później powstała w Górkach Rada Narodowa, która przejęła zadania kontrolno-opinio-dawcze na terenie Gminy. Zresztą niektórzy spośród ławników weszli w jej skład.

2. Soltysi gromad Gminy Górki

W rozdziale 5 Autorzy starają się wyliczyć wszystkich znanych soltysów gromad (wsi) Gminy. Zamieszczony na stronach 63–65 spis wszystkich soltysów nie jest pełny. Oprócz wyliczonych, urzędy soltysa pełnili także:

- Przysieka   – Wojciech Zapotoczny (występuje jako soltys 1 sierpnia 1945 r.),
                          – Jan Wójcik (występuje jako soltys 27 sierpnia 1945 r.)
- Brzoza   – Eugeniusz Rojek (występuje jako soltys 1 i 27 sierpnia 1945 r.),
- Welmin   – Franciszek Soprych (j.w.)

Na s. 56 Autorzy piszą, iż *“od czerwca 1945 r. obowiązki soltysów zaczęli we wszystkich wioskach pełnić Polacy. Pierwszym polskim soltysem Górek został Wiktor Groblewski”*. Istotnie, pierwszym polskim soltysem był tu W. Groblewski. Chyba jednak nie od czerwca, a dopiero od sierpnia. Jeszcze w zestawieniu soltysów z dnia 1 sierpnia jako soltys Górek figuruje nadal Niemiec O. Becker (*“Bekier”*). Dopiero w dokumencie z 27 sierpnia pojawia się jako soltys Górek W. Groblewski. Warto dodać, iż wymieniany przez Autorów soltys gromady Brzezinki Jan Grün, figuruje na dokumencie z sierpnia 1945 r. jako Niemiec. Podobnie jest w przypadku pierwszego soltysa wsi Przysieki, Wilhelma Skrodzkiego. Z kolei soltys Górczyny Józef Streif figuruje w dokumentach ZG jako *“Streit”* (Polak).

3. Nazwy miejscowości

Jako ciekawostkę i uzupełnienie, można także przytoczyć nazwy miejscowości z terenu Gminy Górki. Przez kilka miesięcy 1945 r. te same miejscowości w aktach bywają różnie określane. Poniższa tabela ilustruje kształtowanie się kilku nazw miejscowych z terenu gminy Górki.

Nazwa niemiecka	Propozycja spolszczenia nazwy wysunięta przez Gminę 18.08.1945	Poznański Dziennik Wojewódzki Nr 5/45	Pismo wójta Gm. Górki VII (lub VIII) 1945	Pismo wójta z 23.10.1945	Pismo Starosty Powiatowego 20.11.1945	Pismo wójta Gm. Górki 4.03.1946
Buchwerder	Zalesie	–	Welmin	Zalesie	Welmin	Welmin
Steinhöfel	Dolina Janowa	–	Przysieka	Dolina Janowa	Przysieka	Przysieka
Altenfliess	Starowieś	–	Przyłęg	Strumykowo	Przyłęg	Przyłęg
Gurkow	Gurkow(!)	Górki	Górki	–	Górki	Górki
Birkholz	Brzozówka	Borów	Brzoza	Brzoza	–	Brzoza
Neu Gurkowschbruch	Nowy Gurkow	–	Górczyna	Nowe Górki	Górczyna	Górczyna
Birkbruch	Międzylesie	–	Brzezinka	Brzeziny	Brzezinka	Brzezinka
Staffke	–	Stawki	–	–	–	–

Proponując nazwy w sierpniu 1945 r., wójt Kowalski podawał następujące uzasadnienia: Zalesie – bo *"leży między lasami"*, Dolina Janowa – bo *"osadnicy przybyli z powiatu Dolina"*, Strumykowo – bo *"leży pomiędzy rzeką Puls a strumykiem"*.

4. Ludność gminy

W uzupełnieniu danych z czerwca 1945 r., przytaczanych przez Autorów na s. 47, poniżej zestawiono liczbę ludności gminy z 27 sierpnia tegoż roku:

Miejscowość	Liczba mieszkańców
Górki	310
Przyłęg	67

Welmin	75
Brzoza	188
Brzezinka	80
Przysieka	88
Górczyna	98

W innym piśmie, najprawdopodobniej z połowy lipca 1945 r. wójt informuje, iż Gminę zamieszkuje 180 Polaków i 705 Niemców.

5. Polskie Stronnictwo Ludowe

Na s. 58 Autorzy informują, iż *“16 września 1946 r. 30 chłopów podpisało deklarację do Stronnictwa Ludowego i na zebraniu tym wybrali prezesa koła SL, którym został F. Płoszka. (...) W marcu 1946 r. liczyło ono 32 członków”*. W następnym akapicie została zawarta informacja, iż *“drugą partią, która działała na terenie wioski było Polskie Stronnictwo Ludowe, licząc w marcu 1946 r. 35 członków”*. Prawdopodobnie wkraśl się tu błąd. Z pisma wójta Górek do władz powiatowych (zapewne znanego Autorom) z 21 lutego 1946 r. jednoznacznie wynika, iż wówczas jedyną partią polityczną działającą na terenie Gminy było PSL. Ono zatem było pierwszą partią działającą na tym terenie. Dopiero później zawiązało się SL – prawdopodobnie właśnie 16 września 1946 r. Informacja o tym, że liczy ono 32 członków, pochodzi zatem chyba z marca 1947 r. (a nie jak podano z marca 1946 r.).

P. Janczak, Z. Miler: *Dzieje Górek Noteckich, Górki Noteckie 1994*. Wyd. “Jadar”, Międzyrzecz. 8°, s. 126.; tychże: *Pejzaże Górek Noteckich, Górki Noteckie 1994*, 8°, s. 36.